

DOI: [10.32702/2307-2156-2019.9.79](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2019.9.79)

УДК 351

*В. М. Цепенда,
Здобувач, Національний університет цивільного захисту України
ORCID ID: 0000-0002-4588-5418*

КЛАСИФІКАЦІЯ ВИДІВ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ

*V. Tsependa
applicant, National University of Civil Defense of Ukraine*

CLASSIFICATION OF TYPES OF STATE CONTROL

Класифікація видів державного контролю є не лише теоретичним відображенням різноманітності та різноплановості контролю, а й практичним результатом виокремлення важливих сфер суспільного життя, що перебувають під контролем держави. В процесі дослідження було розглянуто види державного контролю за такими класифікаційними ознаками: в залежності від форми державного устрою і територіальних меж дії, за характером взаємовідносин контролюючого суб'єкта і підконтрольного суб'єкта, за часом проведення, за обсягом досліджуваної діяльності, в залежності від способу проведення, за обов'язковості проведення, за правовими наслідками, залежно від суб'єктів, наділених правом здійснення державного контролю, за сферою діяльності, яка підлягає контролю, залежно від змісту контролю та напрямків його здійснення. В свою чергу було проілюстровано класифікацію державного фінансового контролю за різними критеріями: за функціональним характером взаємовідносин суб'єкта і об'єкта, за часом проведення, за формами здійснення, за інформаційним забезпечення, за відношення до власника. Дане дослідження дозволяє відмітити, що наведена класифікація видів державного контролю дає змогу конкретизувати цю функцію щодо державного органу, який її здійснює, і проаналізувати її обсяг залежно від нормативно закріплених повноважень даного органу.

The classification of types of state control is not only a theoretical reflection of the diversity and diversity of control, but also a practical result of the separation of important areas of public life that are under state control. Scientific classifications are the most important means of theoretical reproduction of the object of study. They consist in the distribution of objects studied by any science into groups (classes, species) according to certain features that are present in some objects and absent in others. Classification of the studied objects has not only the most important theoretical value, as it contributes to the improvement of the conceptual apparatus, but also practical significance. The purpose of the article is to study the classification of types of state control. In the course of the study the types of state control were considered according to the following classification features: depending on the form of government and territorial boundaries, the nature of the relationship between the controlling entity and the controlled entity, the time, the volume of research, depending on the method carrying out, if obligatory, according to the legal consequences, depending on the subjects endowed with the right to exercise state control, according to the sphere of activity subject to control, depending on the content of control and directions of its implementation. In turn, the classification of state financial control according to various criteria was illustrated: by the functional nature of the relationship between the subject and the object, by the time of implementation, by forms of implementation, by information support, by the owner. This

study allows us to note that the classification of types of state control allows to specify this function in relation to the state body that performs it, and to analyze its scope depending on the statutory powers of this body. The division of state control into external and internal and the delimitation of types of control over the nature of the subjects exercising it, traces their close relationship, and hence the possibility of coordination to enhance the impact on the relevant controlled area.

Ключові слова: *контроль; класифікація; державний фінансовий контроль; державний контроль; органи влади.*

Key words: *control; classification; state financial control; state control; authorities.*

Постановка проблеми. З урахуванням різноманітності змісту державного управління відбувається формування окремих видів контролю. Державний контроль, являє собою складну цілісну систему з безліччю назв компонентів. Суттєве значення для практичної організації та правового регулювання державного контролю має класифікація його видів. Класифікація досліджуваних явищ як засіб упорядкування накопичених знань завжди відіграє помітну роль в науці і є важливою методологічною проблемою. Питання типології тих чи інших класів і явищ, безумовно, належать до загальнонаукових.

Наукові класифікації є найважливішим засобом теоретичного відтворення об'єкта дослідження. Вони полягають в розподілі об'єктів, що вивчаються будь-якої наукою, по групах (класам, видам) згідно з визначеними ознаками, які присутні у одних об'єктів і відсутні у інших. Класифікація досліджуваних об'єктів має не тільки найважливіше теоретичне значення, так як сприяє вдосконаленню понятійного апарату, а й практичне значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти методології, методики і організації контролю в різних галузях розглянуті в роботах Р. Адамса, В.Д. Андреева, Е.А. Аренса, Н.П. Баришнікова, І.А. Белобжецького, Н.Г. Белова, С.М. Бичкової, М.Т. Білухи, В.В. Бурцева, Ф.Ф. Бутинця, Е.А. Вознесенського, А.В. Газаряна, Ю.А. Данілевського, Ф.З. Дефліза, І.К. Дрозд, В.Б. Івашкевича, Є.В. Калюги, Д.Р. Кармайкла, А.Н. Кизілова, М.Д. Корінька, Є.А. Кочеріна, Л.М. Крамаровського, Д.К. Лоббека, А.К. Макальської, В.Ф. Максимової, М.В. Мельник, О.А. Миронової, Р. Монтгомері, С.М. Петренко, Дж. Робертсона, В.В. Скобари, А.М. Соніна, Л.В. Сотникової, Л.І. Хоружій, Л.В. Чижевської, А.А. Шапошникова, В.О. Шевчука, А.А. Шпіга та ін. Зважаючи на значний внесок вище зазначених вчених, питання класифікації видів державного контролю залишаються і надалі актуальними.

Мета статті полягає в дослідженні класифікації видів державного контролю.

Викладення основного матеріалу. Практична цінність класифікації полягає в тому, що, встановлюючи види, пологи, класи предметів і явищ тієї чи іншої області реального світу і, приводячи їх в логічний порядок, дослідник охоплює тим самим всі предмети і явища даної області, що дозволяє скласти загальне уявлення про досліджувану сфері явищ, охарактеризувати, скласти пошуковий образ будь-якого окремого предмета, передбачити, прогнозувати основні напрямки розвитку досліджуваних явищ.

Вивчення літератури, що стосується проблем контролю, показує, що діапазон висловлювань щодо типології контролю широкий. Так, найбільшого поширення набула класифікація контролю за суб'єктами. Звідси різниться державний контроль і контроль, здійснюваний трудовими колективами і громадянами [9]. Безумовно, з такою типологією слід погодитися, проте необхідно зробити деякі уточнення. Виходячи з положення про те, що кожен з видів контролю може бути «розкладений» на підвиди, можна стверджувати, що контроль, здійснюваний трудовими колективами і безпосередньо громадянами, є не що інше, як підвиди громадського контролю.

З позицій загальної теорії держави і права можна говорити про наступні види державного контролю (табл. 1).

Таблиця 1.

Класифікаційні ознаки та види державного контролю

№	Класифікаційна ознака	Види державного контролю
1.	В залежності від форми державного устрою і територіальних меж дії	федеральний (центральный) контроль контроль, здійснюваний суб'єктами держави на місцях
2.	За характером взаємовідносини контролюючого суб'єкта і підконтрольного суб'єкта	зовнішній контроль внутрішній контроль
3.	За часом проведення	попередній контроль поточний контроль наступний контроль
4.	За обсягом досліджуваної діяльності	загальний контроль спеціальний контроль
5.	В залежності від способу проведення	абстрактний контроль конкретний контроль
6.	За обов'язковості проведення	обов'язковий контроль факультативний контроль
7.	За правовими наслідками	консультативний контроль заснований контроль
8.	Залежно від суб'єктів, наділених правом здійснення державного контролю	контроль у самій системі органів виконавчої влади — внутрішній адміністративний контроль контроль з боку Президента України – президентський контроль контроль з боку Верховної Ради України – парламентський контроль контроль з боку органів судової влади – судовий контроль специфічний різновид контролю з боку органів прокуратури – прокурорський нагляд.
9.	За сферою діяльності, яка підлягає контролю	відомчий контроль міжвідомчий контроль над (поза) відомчий контроль
10.	Залежно від змісту контролю та напрямків його здійснення	фінансовий контроль банківський контроль податковий контроль контроль за виконанням управлінських рішень

Так, в залежності від форми державного устрою і територіальних меж дії контроль різниться на федеральний і контроль, здійснюваний суб'єктами держави. Контрольні повноваження державних органів закріплені в Конституції України, в статутах областей, міст обласного значення.

За характером взаємовідносин контролюючого суб'єкта і підконтрольного суб'єкта контроль підрозділяється на зовнішній і внутрішній. Особливість зовнішнього контролю полягає в тому, що він проводиться за неспівпадінням в адміністративному відношенні контролюючому суб'єкту органами. Слід зауважити, що суб'єктами зовнішнього контролю можуть бути і недержавні органи (громадяни, їх об'єднання, засоби масової інформації). Внутрішній контроль здійснюється органами однієї системи (контроль в межах міністерства, державного комітету тощо).

Особливості підпорядкування контролюючого і підконтрольного суб'єктів зумовлюють відмінності між зовнішнім і внутрішнім контролем, які проявляються в характері контролю, його формах, а також в обсязі контрольних повноважень. Так, внутрішній контроль охоплює всю діяльність обстежуваного органу, а система зовнішнього контролю найчастіше утворюється як вузькоспеціалізована і стосується тільки певної функції або окремої сторони діяльності підконтрольного ланки. Внутрішній контроль нерозривно пов'язаний із завданнями, поставленими перед системою відповідного міністерства, відомства, а зовнішній значною мірою обумовлений необхідністю забезпечити вирішення загальнодержавних завдань і реалізацію загальнодержавних інтересів.

За правовими наслідками зовнішній та внутрішній контроль мають відмінності, що дають змогу виділити їх в окремі види контролю. Так, якщо при проведенні внутрішнього контролю можуть бути застосовані заходи дисциплінарної або адміністративної відповідальності, скасовані чи змінені рішення, задіяні різноманітні інші важелі владного впливу на підконтрольні об'єкти (наприклад, проведення структурних реорганізацій, кадрових змін і т. ін.), то при зовнішньому контролі органи, що його здійснюють, можуть діяти лише у межах своїх повноважень.

Як правило, вплив зовнішнього контролю обмежений можливостями надання рекомендацій, призупинення неправомірних дій чи прийнятого правового акту, зверненням з поданням до компетентного органу. Тобто у цьому випадку пряме реагування на неправомірні чи недоцільні дії підконтрольного об'єкта поступається місцем опосередкованому впливу шляхом надання інформації та висловлення своєї позиції органу, уповноваженому приймати рішення з цих питань.

За часом проведення контроль класифікується на попередній, поточний (оперативний) і наступний. Попередній контроль - це контроль за правильністю або доцільністю прийняття будь-якого рішення. Попередній контроль має за мету як виявлення необхідних умов, так і обґрунтованість підстав для прийняття рішень. Він проводиться задля вироблення виважених заходів щодо забезпечення законності й дисципліни. Попередній контроль виконує запобіжну функцію, і зміст його полягає у виявленні й попередженні можливих негативних явищ, що можуть настати за наявності обставин, що вже існують і можуть негативно проявитися у майбутньому. Прикладом попереднього контролю може бути діяльність уповноважених державних органів з державної реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності. Органи, що здійснюють державну реєстрацію, перевіряють наведені відомості та документи лише в матеріалах, поданих відповідно до чинного законодавства [1].

Поточний (оперативний) контроль проводиться в процесі виконання управлінських рішень, поставлених завдань, взятих зобов'язань, самої оперативної діяльності відповідних органів незалежно від того, досягнуті чи ні її кінцеві результати. Завдання поточного контролю полягає в перевірці дотримання умов на конкретних стадіях виконання, виявленні можливих недоліків та завчасному попередженні можливих негативних наслідків неправомірних дій. Поточний контроль здійснюється впродовж усього періоду виконання завдання чи діяльності контролюваного об'єкта. Він дає змогу отримувати відомості не лише про саму діяльність як таку або бездіяльність, а і її відповідність та обсяг щодо попередньо зазначених чи встановлених завдань.

Наступний контроль є логічним продовженням поточного. Його метою є перевірка виконання вимог, приписів, вказівок контролюючих органів про усунення виявлених порушень. Призначення наступного контролю - довести до логічного кінця процес контролю, забезпечити його дієвість. Основною метою такого контролю є оцінка досягнутого та розробка стратегії на майбутнє. Наступний контроль, або контроль за виконанням поставлених завдань, управлінських рішень чи доручень посадових осіб, здійснюється по закінченні діяльності, за її результатом і ні змінювати, ні втручатися у процес виконання управлінського рішення вже не може. З допомогою цього виду контролю перевіряється факт виконання, доцільність та законність дій у цілому [1].

За обсягом досліджуваної діяльності існують такі види контролю: загальний і спеціальний. При такій класифікації важливий обсяг контрольних повноважень контролюючого суб'єкта, їх характер та закріплення у нормативно-правовому акті, що регламентує діяльність суб'єкта контролю. Загальний контроль передбачає обстеження цілого комплексу питань діяльності підконтрольного суб'єкта. Спеціальний контроль передбачає обстеження діяльності підконтрольного суб'єкта за чітко визначеним питанням (наприклад, контроль за виконанням гігієнічних і протиепідемічних заходів, санітарних правил, норм і гігієнічних нормативів).

В залежності від способу проведення контроль класифікується на абстрактний і конкретний. Абстрактний контроль здійснюється поза зв'язком з яким-небудь фактом відхилення від норм, правил, нормативів (наприклад, планова ревізія). Конкретний контроль здійснюється тільки у зв'язку з наявною інформацією про порушення (наприклад, судовий контроль у зв'язку зі скаргою на незаконність і необґрунтованість арешту або затримання, або продовження терміну утримання під вартою).

За обов'язковості проведення існують такі види контролю: обов'язковий і факультативний. Обов'язковий контроль здійснюється компетентним суб'єктом у порядку і випадках, прямо передбачених законом, іншими нормативно-правовими актами (наприклад, прокурорський нагляд). Факультативний контроль проводиться лише з ініціативи уповноваженої особи або індивіда в разі сумнівів щодо законності діяльності будь-якого органу або самих правових норм (наприклад, аудиторська перевірка, контроль, здійснюваний Конституційним Судом Російської Федерації).

За правовими наслідками розрізняються консультативний і заснований контроль. Консультативний контроль – це діяльність, здійснювана контрольними органами, рішення яких мають рекомендаційний характер. Слід уточнити, що підконтрольний суб'єкт зобов'язаний розглянути рішення контролюючого суб'єкта, проте він має право не виконувати його, а лише взяти до відома (наприклад, контроль, здійснюваний Уповноваженим з прав людини). Заснований контроль – це контроль органів, рішення яких встановлюють для підконтрольного суб'єкта певні правові наслідки, що мають юридичну силу. Наприклад, Рахункова палата Росії в разі виявлення на перевірених суб'єктах порушень у господарській, фінансовій, комерційній та іншій діяльності має право направляти адміністрації цих підприємств, установ і організацій подання або розпорядження, які є обов'язковими для виконання підконтрольними органами. Неодноразове невиконання або неналежне виконання припису тягне призупинення всіх видів фінансових, платіжних і розрахункових операцій за рахунками підприємств, що перевіряються, установ і організацій.

За сферою діяльності, яка підлягає контролю, державний контроль поділяють на: відомчий (галузевий), міжвідомчий та над (або поза) відомчий, які знаходяться в безпосередній залежності від співвідношення централізації і децентралізації в сфері державного управління. Ці види контролю тісно переплітаються і при взаємодії дають можливість отримати об'єктивну інформацію, всебічно проаналізувати стан справ і попередити негативні наслідки. Виробляються вони відносно конкретної функції управління або галузі. У той же час, тісний зв'язок цих видів контролю не дає підстав для їх отождолення. Між ними можна виділити ряд відмінностей, що стосуються як сторін контрольної діяльності, так і самого характеру контролю.

Відомчий контроль здійснюють міністерства і відомства всередині відповідної структури (тому його ще називають внутрівідомчим або просто внутрішнім контролем). Такий контроль тісно пов'язаний із завданнями, що стоять перед міністерствами і відомствами. Загальні питання його організації та проведення регулює порядок здійснення міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади внутрішнього

фінансового контролю. Згідно з цим актом в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади створюються і функціонують самостійні внутрішньовідомчі контролюючі структури - контрольно-ревізійні підрозділи, завданням яких є перевірка фінансово-господарської діяльності підпорядкованих їм державних (казенних) підприємств, установ і організацій. Порядок організації та проведення ревізій і перевірок фінансово-господарської діяльності підприємств, установ і організацій визначається інструкціями, які стверджують керівники міністерств, інших центральних органів виконавчої влади за погодженням з Державною аудиторською службою України.

Здійснюючи керівництво відповідними сферами управління, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади в межах своєї компетенції видають акти, організують і контролюють їх виконання. Повноваження цих органів, в тому числі і контрольні, закріплено в законах, положеннях про відповідні міністерства і відомства, управління (відділи) місцевих органів державної виконавчої влади, статутах державних підприємств, установ і організацій. У міністерствах і відомствах для здійснення контрольних функцій утворюють відомчі інспекції, групи. Контрольні повноваження покладаються також на юридичні служби і юрисконсультів.

Сутність *міжвідомчого контролю* полягає в тому, що його здійснює орган міжгалузевої компетенції за виконанням загальнообов'язкових правил, що діють у відповідній сфері. Першою особливістю міжвідомчого контролю є те, що він виключає підпорядкованість, тобто здійснюється органом іншої відомчої належності. Друга особливість такого контролю полягає в тому, що коло питань, який має право перевіряти орган міжвідомчого контролю, є вузьким, спеціальним, тобто прив'язане до завдань, які стоять перед цим органом. Наприклад, Державний комітет статистики України контролює тільки порядок організації та ведення статистичної звітності міністерствами, державними комітетами та іншими відомствами. Міністерство фінансів України за допомогою Голови Держаудитслужби здійснює контроль за використанням коштів, матеріальних цінностей, їх збереженням, контролює стан і достовірність бухгалтерської звітності. Вони не втручаються в інші функціональні повноваження підконтрольного органу.

До міжвідомчого контролю слід віднести і контроль з боку різних спеціалізованих державних інспекцій, служб, комісій, комітетів, управлінь і т.д., структурно входять до складу відповідних міністерств чи відомств. Це пожежна, санітарна, автомобільна та інші інспекції, підрозділи Державного комітету стандартизації, метрології та сертифікації, митної служби, управлінь цивільної авіації та ін. Відповідно до наданих їм повноважень вони здійснюють контроль за дотриманням загальнообов'язкових правил в різних сферах діяльності - промисловості, сільському господарстві, транспорті, охорони природи тощо.

Надвідомчий контроль здійснюють органи загальної компетенції - Кабінет Міністрів України, Рада міністрів АРК, місцеві державні адміністрації з питань господарського, соціально-культурного та адміністративно-політичного будівництва, незалежно від відомчого підпорядкування об'єктів контролю. Контроль здійснюють у формі перевірок (обстеження і вивчення окремих напрямків фінансово-господарської діяльності, за результатами якої складають довідку або доповідну записку), ревізій (документальний контроль фінансово-господарської діяльності, за результатами якої складається акт), витребування звітів тощо.

За правовими наслідками відомчий (галузевий) контроль і надвідомчий контроль також мають ряд відмінностей. Якщо галузевий може обмежуватися заходами адміністративно-організаційного впливу, то при надвідомчому контролі контролюючий орган може застосовувати примусові заходи, або ж звертатися з поданням результатів контролю у відповідні державні органи, уповноважені застосовувати певні заходи впливу. В Україні побудова системи контролю у сфері державного управління відбувається шляхом розвитку складних і розгалужених систем надвідомчого контролю. Завдання таких систем контролю полягає в забезпеченні рішень комплексного характеру, що стосуються декількох або багатьох галузей управління, або реалізації окремих функцій управління. Тому даний вид контролю не пов'язаний з адміністративною підпорядкованістю суб'єктів.

Правовою основою надвідомчого контролю є Конституція України та законодавчі акти, які виділяють функцію контролю як один з основних видів діяльності державних органів.

Фінансовий контроль здійснюється за витрачанням коштів і матеріальних цінностей, їх збереженням, станом і достовірністю бухгалтерського обліку і звітності в міністерствах, відомствах, державних комітетах, державних фондах, бюджетних установах, а також на підприємствах і в організаціях, які отримують кошти з бюджетів усіх рівнів та державних валютних фондів. На підставі ревізій і перевірок проводиться глибокий аналіз, який дає можливість подавати пропозиції щодо усунення виявлених недоліків і порушень та запобігання їм у подальшому. При проведенні фінансового контролю керуються Конституцією України, Законом України «Про державну аудиторську службу», актами Президента України та Кабінету Міністрів України.

Важливе місце в сфері державного управління займає *банківський контроль*, який здійснюється Національним банком України у сфері кредитно-грошових відносин.

Одним з видів державного контролю, що знаходяться в стадії формування, є *контроль за дотриманням антимонопольного законодавства щодо захисту інтересів підприємців та добросовісної конкуренції*. Правовим забезпеченням цього виду контролю є Закони України «Про захист економічної конкуренції» та «Про Антимонопольний комітет України». У відповідність з цими законами приведена вся нормативна база: рішення Уряду України, центральних органів виконавчої влади, що регулюють відносини в цій сфері.

Конкретизація функцій такого виду контролю у практичній діяльності може бути зведена до протидії монополюючим зазіханням з боку окремих виробників, дотримання законів про демонополізацію суб'єктів господарювання, підготовки рекомендацій Уряду або органам законодавчої влади на основі детального аналізу виробничих процесів контролю за проведенням приватизації і роздержавлення, контролю за дотриманням

законодавства про банкрутство, де мова йде про прийняття своєчасних рішень щодо переорієнтації або ліквідації збиткових виробництв чи навіть окремих галузей.

Беручи до уваги складну ситуацію в сфері економіки України, важливого значення набуває *митний контроль*. Такий вид контролю існує в усіх країнах, але наші умови накладають на нього свої особливості, більш жорсткі підходи до обсягів при вивезенні за межі митної території України та ввезенні на неї товарів та інших предметів.

Окреме місце в системі контролю посідає *статистичний контроль*, який разом з тим може використовуватися при здійсненні інших видів контрольної діяльності.

Правове забезпечення системи контролю в сфері державного управління складається з масиву законодавчих актів, що регулюють окремі види контролю. У той же час немає єдиного акту, який охоплював би всі ланки діяльності держави щодо здійснення контрольних повноважень. Такий акт необхідний, і їм міг би стати Закон України «Про державний контроль у сфері виконавчої влади». У зміст цього акту необхідно включити основні принципи і напрями здійснення цієї важливої функції держави. Його прийняття дало б можливість сформулювати правові основи цілісного механізму здійснення контролю органами усіх гілок державної влади.

В залежності від суб'єктів, наділених правом здійснення державного контролю, його можна з певною часткою умовності розділити на дві відносно самостійні групи. Першу групу утворюють президентський контроль, парламентський контроль, контроль органів виконавчої влади, контроль судів загальної та арбітражної юрисдикції. Відмітна особливість діяльності державних органів цієї групи полягає в тому, що для них здійснення контролю не є єдиною або основною функцією. Вона здійснюється поряд з іншими функціями. Другу групу контролю складають державні органи, для яких здійснення контролю становить єдину функцію (судовий конституційний контроль, контроль Уповноваженого з прав людини і прокурорський нагляд).

Президентський контроль. Так, будучи главою держави, Президент, має великий обсяг повноважень у законодавчій, виконавчій та судовій сферах, в тому числі і при здійсненні контролю. Аналіз наукової літератури дозволяє зробити висновок, що президентський контроль здійснюється в двох основних формах:

- а) безпосередній контроль Президента;
- б) президентський контроль через спеціальні структури.

У сфері законодавчої влади контрольні повноваження президента держави проявляються:

- у здійсненні контролю за конституційністю актів Верховної Ради України;
- в контролі за конституційністю актів представницьких органів влади суб'єктів держави;
- в участі Президента в законодавчій діяльності засідань ВРУ.

Згідно з Конституцією Президент держави має право законодавчої ініціативи, що дозволяє йому ставити питання про прийняття нових законів, про внесення змін і доповнень до чинних, в тому числі до Конституції України.

Президентський контроль у сфері виконавчої влади здійснюється як безпосередньо, так і з допомогою відповідних структур. Безпосередній контроль здійснюється при доборі кадрів і призначенні на посади та звільненні з посад міністрів, голів державних комітетів, голів місцевих державних адміністрацій, призначенні та звільненні представників у іноземних державах, вищого керівництва Збройних Сил України тощо.

Вирішуючи питання про призначення на посаду, Президент контролює і діяльність посадових осіб, що здійснюють підбір кандидатур на відповідну посаду. За таких умов контроль слід розуміти в його широкому значенні, коли під час співбесіди, ознайомлення з інформацією, характеристиками, аналізом різних ситуацій формується уявлення про потреби кадрового забезпечення, і не лише з точки зору формальних вимог, а й багатьох інших обставин, які мають значення для функціонування виконавчої влади [1].

Президентський контроль в Україні здійснюється за допомогою спеціального Контрольного управління у складі Адміністрації Президента України.

Важливе значення має президентський контроль за управлінською діяльністю органів виконавчої влади як у плані впливу на неї, так і посилення відповідальності за дотриманням норм чинного законодавства. Слід зауважити, що хоч у Конституції України і немає прямої вказівки на підконтрольність органів виконавчої влади Президентові, але існування такої залежності органічно випливає із загального співвідношення конституційного статусу Президента і Кабінету Міністрів України, центральних та місцевих органів виконавчої влади. Так, Президент має право скасовувати акти Кабінету Міністрів, рішення голів місцевих державних адміністрацій, приймає рішення про відставку останніх, якщо недовіру їм висловили дві третини депутатів від складу відповідної ради [3].

Одним з правових способів реалізації президентом держави контролю в законодавчому процесі є право відкладального «вето» щодо низки законів. Це право представляє одне з найбільш ефективних інструментів впливу на діяльність парламенту. Володіючи правом вето, Президент отримує можливість бути не пасивним учасником законодавчого процесу, а активно впливати на його зміст і спрямованість. Отримуючи той чи інший прийнятий Верховною Радою України закон на підпис, Президент має право вибору: або підтримати цей закон і затвердити його, або спробувати не допустити його вхідження в силу, наклавши на нього своє вето.

В якості контрольних повноважень Президента України, результату їх здійснення можна розглядати і право дострокового розпуску Верховної Ради України.

Варто констатувати, що Президент має право головувати на засіданнях Уряду, що дозволяє йому контролювати діяльність вищого виконавчого органу державної влади, а також правильність прийняття рішень з питань, що належать до його компетенції. Крім цього контрольні функції Президента виражаються в тому, що

Голова Уряду України систематично інформує главу держави про роботу Уряду. За результатами контролю Президент України має право прийняти рішення про відставку Уряду.

Одночасно Президент володіє контрольними повноваженнями і в судовій владі. Вони пов'язані з призначенням на посади суддів Конституційного та Апеляційного суду. Треба відзначити, що судді вищих судів призначаються за поданням Президента, а інші - їм особисто в порядку, встановленому законом.

Варто відмітити, що виникає необхідність не тільки теоретичних напрацювань проблем президентського виду контролю, а й приведення його в систему, законодавче забезпечення процедури контрольної діяльності глави держави та його Адміністрації. Зазначимо, що певні зусилля в цьому напрямку вже робляться: як приклад розроблений А.М.Тарасовим Типовий порядок президентського контролю за правоохоронною діяльністю, в якому визначено етапи і методика контрольних заходів за правоохоронною діяльністю [7]. Здається, що відповідні положення слід розробити і для інших напрямків президентського контролю, що, безумовно, дозволить підвищити його значимість і ефективність.

Парламентський контроль. Одним з основних видів державного контролю є парламентський контроль і, як вірно підмічено, «парламентський контроль за діяльністю виконавчої влади стає неодмінною умовою стійкості конституційного ладу» [5].

Загальновизнано, що законотворчість становить одне з найважливіших напрямів діяльності парламенту. Поряд з цим, його інший, і не менш значущою, функцією є парламентський контроль за виконанням законів та інших правових актів. Світова практика парламентаризму свідчить, що належне здійснення парламентом представницької, законодавчої, установчої і інших його функцій, тобто всіх парламентських прерогатив, можливо за умови забезпечення ефективного контролю. Функція парламентського контролю властива всім парламентам світу.

Парламентський контроль за свідченням політиків, вчених і практиків є важливим засобом, який запобігає безвідповідальності в діяльності органів виконавчої влади та інших владних установ, вихід їх за межі своїх повноважень. Тому об'єктом парламентського контролю є діяльність усіх владних органів і структур самоврядування по виконанню законів, які прийняті парламентом.

Одні вчені вважають, що парламентський контроль - це перша функція парламенту, яка є сенсом його існування. Інші вважають, що контрольна функція іманентно властива будь-якому законодавчому органу, і вона нерозривно пов'язана з представницької та законодавчої функціями. На думку третіх, парламентський контроль - це здійснюваний органами законодавчої гілки державної влади комплекс різних заходів по постійному спостереженню з метою перевірки і з перевірки суворой відповідності законодавству і нормам права діяльності органів виконавчої гілки державної влади, а також щодо усунення в результаті такої перевірки виявлених порушень та їх попередження. У свою чергу А.Н. Пилипенко пише: «Очевидно, що парламентський контроль передбачає насамперед контроль за виконавчою владою». Відзначається також, що це - одна з форм державного контролю і його основне значення в парламентських і напівпрезидентських республіках виражається в контролі за діяльністю уряду.

Метою парламентського контролю є:

- встановлення не тільки відповідності діяльності на території України або в межах її інтересів за кордоном Конституції і законам України, а й доцільності, соціально-економічної та політичної обґрунтованості діяльності;
- виявлення відхилень від конституційних вимог, державних програм;
- визначення причин незаконної або недоцільної діяльності та засобів, спрямованих на вдосконалення, раціоналізацію, розвиток об'єкта контролю;
- виявлення передумов притягнення винних до відповідальності.

Парламентський контроль здійснює Верховна Рада України, яка діє без будь-яких доручень, безпосередньо на підставі Конституції і законів України, в межах власної компетенції щодо будь-яких об'єктів контролю - за виключенням судів та правоохоронних органів при провадженні оперативно-розшукової роботи, досудового слідства, здійснення правосуддя за окремими справами. Крім того, Верховна Рада має можливість створювати постійні та тимчасові контрольні комісії для перевірок з питань, що потребують допоміжних контрольних дій. Спостерігається тенденція до їх збільшення, вони здійснюють контрольні функції відповідно до певних функціональних напрямів державного управління, аналізують ефективність законодавчої бази, її дієвість, роботу конкретних виконавчих структур.

Для правової держави концепція парламентського контролю не є новою. Вона вибирає зі структур демократичних форм правління, створених конституційними рядами країн. Парламентський контроль слід розглядати як різновид державного контролю, вид діяльності парламенту, здійснюваний за допомогою закріпленої Конституції України та інших нормативних форм засобів та форм за допомогою спеціально створених для цього органів у справах забезпечення законної та ефективної діяльності вищих органів державної влади.

Здійснення Верховною Радою України контрольних функцій гарантує більш результативну діяльність уряду, злагодженість у діях усіх підзвітних та підконтрольних державних органів, вищий рівень дотримання прав і свобод людини і громадянина. Крім того, парламентський контроль сприяє аналізу практики реалізації чинного законодавства, тобто допомагає Верховній Раді України не лише ухвалювати рішення, але і стежити за їхніми практичними наслідками.

Прямий (безпосередній) парламентський контроль Верховна Рада України здійснює щодо:

- забезпечення конституційних прав, свобод та обов'язків людини і громадянина;

- діяльності Кабінету Міністрів України, Генерального прокурора України, інших державних органів та посадових осіб, які обираються, призначаються, затверджуються Верховною Радою України або на призначення яких потрібна її згода;

- фінансово-економічної діяльності держави.

Поряд з Верховною Радою, яка безпосередньо здійснює парламентський контроль, функціонують спеціалізовані суб'єкти парламентського контролю — комітети Верховної Ради України, тимчасові спеціальні комісії, тимчасові слідчі комісії, Рахункова палата, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, які діють на підставі спеціальних законів у порядку, встановленому Регламентом Верховної Ради України.

Парламент здійснює контроль безпосередньо та через свої контрольні інституції. Зокрема, Конституція України передбачає, що Верховна Рада України для ... виконання контрольних функцій відповідно до Конституції України створює з числа народних депутатів України комітети Верховної Ради України; контроль від імені Верховної Ради України за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використання здійснює Рахункова палата; парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини.

За нашим оглядом, коло та чисельність державних органів та суб'єктів, щодо яких можливо проведення парламентських розслідувань, доцільно розширити. В основному можна скористатися досвідом здійснення парламентського контролю в США. Як відомо, у парламентському комітеті США проводяться дослідження та мають право і повноваження призвати до відповідальності не лише Президента США, але і будь-якого вищепосадовця. У цьому зв'язку є доцільним надати парламенту України право проведення розслідування також стосовно, наприклад, Представника Правління України, суддів Конституційного та Апеляційного Суду, членів Верховної Ради та інших державних органів.

Контроль органів виконавчої влади. На відміну від контролю представницьких органів контроль органів виконавчої влади носить, як правило, спеціалізований і професійний характер. Він величезний за своїм обсягом, суб'єктам, напрямками діяльності та правовим способом.

Контроль в системі виконавчої влади має три якісні сторони, сфери свого впливу. По-перше, це контрольні механізми і процедури, що забезпечують баланс різних гілок влади. По-друге, це контроль, здійснюваний в порядку виконавчої і розпорядчої діяльності в галузі державного управління, надзвичайно різноманітний по суб'єктам і змістом. По-третє, це відносини по взаємному контролю між державною виконавчою владою і суб'єктами держави, місцевим самоврядуванням.

Всі органи виконавчої влади різними способами і за різними напрямками реалізують свої контрольні наглядні повноваження. У зв'язку з цим найважливішим є питання про обсяг контролю, межах участі держави в особі виконавчої влади в житті суспільства.

Контроль за діяльністю органів виконавчої влади господарські суди здійснюють у специфічній формі на підставі Господарського процесуального кодексу України. Господарський суд здійснює судовий контроль шляхом вирішення спорів, що виникають у процесі підприємницької діяльності й впливають із цивільних правовідносин (економічні спори).

Контрольна діяльність органів виконавчої влади охоплює всі сфери економічної (промисловість, сільське господарство, використання і охорона природних ресурсів, торгівля, фінанси і т.д.), соціально-культурної (освіта, охорона здоров'я, наука, культура і т.д.) і адміністративно-політичної (оборона, безпека, юстиція тощо) життя суспільства і поширюється як на підзвітні, так і на непідзвітні органи, установи, підприємства, організації.

Питання про класифікацію і характеристику контрольних повноважень державних комітетів, міністерств, державних інспекцій докладно досліджене представниками юридичної науки. Так, наприклад, Б.М. Лазарев поділяв контрольні повноваження на наступні групи:

- 1) права, що надають можливість здійснювати перевірки;
- 2) повноваження щодо усунення виявлених порушень та їх наслідків, а також з проведення загальних профілактичних заходів;
- 3) повноваження щодо притягнення до відповідальності винних;
- 4) право участі в розробці правил і норм, виконання яких інспекція покликана забезпечувати.

Проте, на наш погляд, позиція автора потребує уточнення. Практично всі державні контрольні наглядні органи наділені правом давати обов'язкові для виконання вказівки, приймати розпорядження, накладати стягнення, застосовувати санкції, розробляти і затверджувати нормативні акти. Але це не означає, що всі ці види діяльності зливаються з контрольною. Кожному виду правової діяльності властиві свої цілі, завдання, способи реалізації. Отже, наведена як приклад класифікація включає в себе різні, а не лише контрольні, групи державно-владних повноважень, якими володіють органи виконавчої влади.

Вважаємо, що контрольні повноваження органів виконавчої влади можна розділити на дві групи:

- 1) повноваження, властиві інформаційно-аналітичній стадії контролю;
- 2) повноваження, властиві регулюючій стадії контролю.

До першої групи належать повноваження, спрямовані на збір інформації про відповідність або невідповідність діяльності підконтрольного суб'єкта з чинним законодавством України, заданим параметрам і «зразкам», а також обробку отриманої інформації, перевірку та аналіз всіх фактів, узятих в їх сукупності. До цієї групи слід віднести також повноваження дозвільного характеру. Дана група повноважень реалізується за допомогою різного роду перевірок, ревізій, аудиту, інвентаризацій, обстежень, різних експертиз, лабораторних аналізів, контрольних випробувань, контрольних закупівель, витребування документів, заслуховування звітів,

отримання пояснень посадових осіб, видачі ліцензій, атестації, розгляду заяв і скарг громадян, їх об'єднань і т.д.

До другої групи належать повноваження, пов'язані з сигналізацією компетентним органам про результати проведених контрольних заходів. Компетентні органи, в свою чергу, повинні розглянути «сигнал», який надійшов і прийняти по ньому рішення правотворчого, правотворчого або юрисдикційного характеру. Ця група повноважень може виражатися в формі вимоги, пропозиції про усунення виявлених недоліків, постановки питання про прийняття відповідних заходів, притягнення до відповідальності і т.д.

Судовий контроль. Однією з відносно самостійних і незалежних гілок державної влади відповідно до Конституції України виступає судова влада, яка покликана здійснювати правосуддя. Як відзначають Ю.А. Дмитриєв і Г.Г. Черемних, правосуддя, це специфічна, притаманна тільки судам, форма здійснення владних повноважень органами судової влади, що завершується прийняттям судових рішень, обов'язкових для виконання всіма особами, щодо яких вони виносяться.

Судовий контроль, як вважає Н.М. Чепурнова, являє собою «конституційно закріплену особливу правову форму реалізації контрольної функції держави в сфері здійснення судової влади, що виражається в охороні судами конституційної, загальної та арбітражної юрисдикції конституційного ладу, прав і свобод людини і громадянина, забезпечення режиму законності, верховенства і прямої дії Конституції, що здійснюється в особливому процесуальному порядку з метою відновлення і охорони законних прав та інтересів людини і всього громадянського суспільства» [8].

Варто зазначити, що судовий контроль має три форми свого здійснення:

а) контроль при розгляді справ за скаргами зацікавлених осіб або протестами прокурора на рішення, вироки, ухвали, постанови суду (судді), які не набрали законної сили (касаційне провадження);

б) контроль при розгляді протестів прокурора або голови суду на рішення, вироки, ухвали, постанови суду (судді), які вступили в законну силу (наглядове виробництво);

в) контроль при розгляді справ за заявами осіб, які беруть участь у справі, і постановами прокурорів у зв'язку з нововиявленими обставинами.

Здійснення судового контролю з боку вищих судів за діяльністю нижчих судів дозволяє органам судової влади, з одного боку, захистити порушені права та інтереси громадян і організацій, а з іншого - дає можливість виявити порушення законів, інших нормативних актів, прав і свобод людини і громадянина, причини і умови, що сприяли цим порушенням і вимагають прийняття відповідних заходів.

У зв'язку з цим важливо відзначити роль судів у профілактиці порушень законодавства, прав і свобод людини і громадянина. Суди як суб'єкти контрольної діяльності здійснюють профілактику правопорушень, як у процесі здійснення правосуддя, так і в ході розгляду справ в порядку судового контролю.

Метою профілактики правопорушень є виявлення причин і умов порушення законодавства, а також прав і свобод людини і громадянина та подальше їх усунення з метою попередження в майбутньому нових протиправних дій, зниження їх рівня в суспільстві.

На наш погляд, контроль судів другої інстанції у формі апеляційного оскарження є більш ефективним, тому що суд не обмежений лише перевіркою законності і обґрунтованості судового рішення, винесеного судом першої інстанції, а досліджує знову всі обставини справи на основі нової оцінки доказів.

Ще одним напрямком контрольної діяльності судів виступає контроль за попереднім розслідуванням. Відповідно до чинного кримінально-процесуального законодавства можна виділити наступні форми судового контролю за діяльністю органів дізнання і попереднього слідства:

а) досудові процедури надання дозволу на проведення оперативно-розшукових і слідчих дій, що обмежують права громадян (прослуховування телефонних та інших переговорів, перегляд поштових, телеграфних та інших відправлень і т.д.);

б) досудові процедури розгляду скарг на дії органів дізнання, попереднього слідства (оскарження постанов про затримання, утримання під вартою, продовження строків тримання під вартою);

в) судова процедура перевірки закінчених розслідуванням кримінальних справ: при призначенні справи до слухання; в підготовчій частині судового засідання; при постановленні вироку; в касаційній інстанції; в наглядовій формі; в порядку провадження за нововиявленими обставинами.

Останнім часом увагу вчених-юристів в галузі кримінального процесу привернуло такий напрямок діяльності судової влади як судовий контроль на стадії попереднього розслідування. Судовий контроль за результатами попереднього розслідування реалізується за допомогою перевірки матеріалів справи з точки зору повноти та достатності доказів, зібраних органами дізнання, попереднього розслідування. Здійснюючи такий контроль, суди тим самим не допускають до судового розгляду справи, попереднє розслідування за якими вироблено з порушеннями норм матеріального і процесуального права.

Розглядаючи питання про судовий контроль на досудових стадіях кримінального судочинства, не можна не зупинитися на питаннях про об'єкт цього контролю, його межі і способи здійснення. Щодо об'єкта цього виду судового контролю в науковій літературі висловлені різні точки зору. Так, одні автори вважають, що суд зобов'язаний розглянути будь-яку скаргу на дії і рішення особи, яка здійснює попереднє розслідування, і прокурора. Інші пропонують включити в сферу даного виду контролю розгляд питань, пов'язаних з обмеженням конституційних прав і свобод людини і громадянина, прямо закріплених у відповідних статтях Основного закону країни, а також тих актів і дій органів досудового слідства і прокурора, які перешкоджають подальшому руху справи (наприклад, постанову про відмову в порушенні кримінальної справи, постанову про припинення, припинення кримінальної справи).

На стадії попереднього розслідування вельми істотну роль грає прокурорський нагляд, одним з напрямків діяльності якого є здійснення нагляду за дотриманням прав і свобод людини і громадянина. У зв'язку

з введенням судового контролю на стадії попереднього розслідування слід чітко розмежувати об'єкти цих видів діяльності. Способом реалізації розглянутого виду судового контролю є судова перевірка законності і обґрунтованості дій і рішень посадових осіб органів попереднього розслідування і прокурора, що обмежують конституційні права людини і громадянина.

Судовий контроль є найважливішою формою захисту прав і свобод громадян. Його наявність свідчить про розвиток інституту процесуальних гарантій прав і свобод людини. Розширення судового контролю служить одним з показників підвищення ролі судової влади в житті суспільства і держави, в забезпеченні прав і свобод громадян.

Серед основних видів державного спеціального контролю особлива роль належить державному фінансовому контролю.

Державний фінансовий контроль – це діяльність уповноважених органів і їх посадових осіб з перевірки дотримання вимог законодавства у сфері фінансової діяльності та застосування, в передбачених законом випадках, відповідних заходів впливу. Фінансовий контроль можна розглядати і як стадію управління фінансами.

Державний фінансовий контроль класифікується за різними критеріями: за функціональним характером взаємовідносин суб'єкта і об'єкта, за часом проведення, за формами здійснення, за інформаційним забезпеченням, за відношення до власника (рис. 1).



Рис. 1. Класифікаційні ознаки державного фінансового контролю

Джерело: складено автором

За інформаційним забезпеченням фінансовий контроль поділяють на документальний і фактичний. Документальний контроль дозволяє встановити сутність і достовірність господарської операції за даними первинної документації, облікових реєстрів і звітності, в яких вона знайшла відображення в бухгалтерському, оперативному і статистичному обліку. Фактичний контроль полягає у встановленні дійсного реального стану об'єкта рахунком, зважуванням, вимірюванням, лабораторним аналізом та ін. До об'єктів фактичного контролю відносяться: готівка в касі, основні засоби, матеріальні цінності, готова продукція, незавершене виробництво.

Залежно від характеру взаємовідносин суб'єкта та об'єкта державного фінансового контролю державний фінансовий контроль ділиться на види: зовнішній контроль і внутрішній контроль. Зовнішній контроль здійснюється визначеними Конституцією України та незалежними конституційними органами в межах наданих їм конституційних повноважень. Внутрішній контроль здійснюється в межах виконавчої гілки державної влади.

По відношенню до власника фінансовий контроль поділяють на внутрішньовідомчий і внутрішньогосподарський.

Внутрішньовідомчий контроль проводиться міністерствами, відомствами, органами державного управління про діяльність підвідомчих їм підприємств і організацій у формі тематичних перевірок і ревізій. Внутрішньогосподарський фінансовий контроль здійснюється власниками, апаратом управління підприємницьких структур відповідно до чинного законодавства про діяльність цехів, бригад, ділянок, інших підрозділів підприємств. Основна відповідальність за внутрішньогосподарський контроль лежить на службі головного бухгалтера.

За формами здійснення фінансового контролю розрізняють: ревізії, аудит, тематичні перевірки, камеральні перевірки, фінансові експертизи, службове розслідування, слідство.

Ревізія – це форма документального контролю за фінансово-господарською діяльністю підприємства, установи, організації, дотриманням законодавства з фінансових питань, достовірністю обліку і звітності; спосіб документального викриття недостач, розтрат, присвоєнь і крадіжок коштів і матеріальних цінностей, попередження фінансових зловживань [2].

Ревізія здійснюється спеціальною уповноваженою ревізійною групою після виконання господарських операцій за минулий період часу. Виявлені під час ревізії недоліки і порушення чинного законодавства, нормативно-правових актів, що регулюють господарську діяльність, взаємини з бюджетом обґрунтовані системою доказів з визначенням розмірів збитків, втрат, нестач, конкретизацією винних посадових осіб, матеріальної та правової відповідальності [6].

Аудит є формою контролю, незалежною експертизою стану бухгалтерського обліку, фінансових звітів та балансів підприємств, установ, організацій з метою визначення правдивості та достовірності показників балансу і фінансової звітності [4].

Камеральні перевірки – це форма фінансового контролю, яку застосовують в податковими органами при отриманні та перевірці показників фінансової звітності підконтрольних суб'єктів господарювання.

Фінансова експертиза є формою державного фінансового контролю, яка передбачає дослідження і оцінку законодавчих та інших нормативно-правових актів, фінансових і економічних результатів діяльності, підготовку обґрунтованих висновків і пропозиції для прийняття рішень по об'єкту експертного дослідження.

Слід зазначити, що в Україні відсутня єдина система органів фінансового контролю як сукупність елементів, взаємозв'язок і впорядкованість яких дозволяє розглядати їх як цілісність. Головними суб'єктами державного фінансового контролю є керівники органу державного сектору, Державна аудиторська служба України, Служба внутрішнього аудиту, Рахункова палата України, Державна податкова служба та інші.

Висновки. Отже, наведена класифікація видів державного контролю дає змогу конкретизувати цю функцію щодо державного органу, який її здійснює, і проаналізувати її обсяг залежно від нормативно закріплених повноважень даного органу. При поділі державного контролю на зовнішній і внутрішній та розмежуванні видів контролю за характером суб'єктів, що його здійснюють, прослідковується їх тісний взаємозв'язок, а отже, можливість координації з метою активізації впливу на відповідну контрольовану сферу.

Список використаних джерел.

1. Авер'янов В.Б. Адміністративне право України. Академічний курс: Підруч.: У двох томах: Том 1. Загальна частина / Ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). – К. – 2004. – 584 с.
2. Види фінансового контролю. Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://lektsii.net/1-74060.html>
3. Державний контроль: адміністративно-правовий режим. – Електронний ресурс. – Режим доступу: https://osvita.ua/vnz/reports/gov_reg/17690/
4. Державний фінансовий контроль. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://ubooks.com.ua/books/000170/inx6.php>.
5. Кузнецов А.В. Парламентский контроль в субъектах Российской Федерации. автореф. дисс... канд. юрид. наук. М., – 2002. – с. 302.
6. Правові засади організації та здійснення фінансового контролю в Україні. Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://lektsii.org/11-21065.html>
7. Тарасов А.М. Типовой порядок президентского контроля за правоохранительной деятельностью как форма повышения его эффективности // Государство и право. – 2003. – №10. – С. 71-76.
8. Чепурнова Н.М. Судебный контроль в Российской Федерации: проблемы методологии, теории и государственно-правовой практики. – Ростов-на-Дону, – 1999, – с. 59.
9. Шорина Е.В., Ноздрачев А.Ф. Государственное планирование и правовое регулирование. – М., – 1982, – с. 157.

References.

1. Aver'ianov, V.B. (2004) *Administratyvne pravo Ukrainy* [Administrative law of Ukraine]. Kyiv, Ukraine. 584 p.
2. *Vydy finansovoho kontroliu* [Types of financial control], [Online], available at: <https://lektsii.net/1-74060.html>
3. *Derzhavnyj kontrol': administratyvno-pravovyj rezhyim* [State control: administrative and legal regime], [Online], available at: https://osvita.ua/vnz/reports/gov_reg/17690/
4. *Derzhavnyj finansovyj kontrol'* [State financial control], [Online], available at: <http://ubooks.com.ua/books/000170/inx6.php>.
5. Kuznetsov, A.B. (2002), "Parliamentary control in the constituent entities of the Russian Federation". Phd Thesis. Moscow, Russian.

6. *Pravovi zasady orhanizatsii ta zdijsnennia finansovoho kontroliu v Ukraini* [Legal bases of organization and implementation of financial control in Ukraine], [Online], available at: <https://leksii.org/11-21065.html>
7. Tarasov, A.M. (2003) "Model procedure for presidential control over law enforcement as a form of increasing its effectiveness", *Hosudarstvo i pravo*. Vol. 10. p. 71-76.
8. Chepurnova, N.M. (1999) *Sudebnyj kontrol' v Rossijskoj Federacii: problemy metodologii, teorii i gosudarstvenno-pravovoj praktiki* [Judicial control in the Russian Federation: problems of methodology, theory and state legal practice], Rostov-na-Donu, Russian.
9. Shorina, E.V. and Nozdrachev, A.F. (1982) *Gosudarstvennoe planirovanie i pravovoe regulirovanie* [State planning and legal regulation]. Moscow, Russian.

Стаття надійшла до редакції 20.09.2019 р.